

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

УДК: 370Д2+004.9+378.937

Петухова Т.А.

Ці підходи дозволяють концептуально усвідомити основні напрями й умови освітянської системи з технологій, намітити реальну можливість створення програми виховання та освіти людини, здатної здійснювати професійну діяльність відповідно до соціально-економічної (виробничої) та духовно-моральної ситуації.

Ключові слова: педагогіка, технологічна освіта, освітянська система з технологій, професійно-предметна орієнтація.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМУ ОБРАЗОВАНИЮ

Эти подходы позволяют концептуально осознать основные направления и условия образовательной системы по технологиям, наметив реальную возможность составления программы воспитания и образования личности, которая способна осуществлять профессиональную деятельность в соответствии с социально-экономической (производственной) и духовно-моральной ситуацией.

Ключевые слова: педагогика, технологическое образование, образовательная система по технологиям, профессионально-предметная ориентация.

THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE TECHNOLOGICAL EDUCATION

T. A. Petukhova

These conceptual approaches allow understanding the main directions and conditions of the educational system of technology, outlining the opportunity for development of the programme of upbringing and education of the person, capable to carry out professional activities in accordance with socio-economic (production) and moral situation.

Keywords: the pedagogy, the technological education, the educational system of technology, the professionally-subject orientation.

Сьогодні наукова інформація, соціальна роль особистості та інтелектуалізація її праці, сучасний рівень техніки і технології визначають напрям розвитку і модернізації технологічної освіти, відповідність до соціально-економічних вимог сучасного суспільства.

Аналіз стану та тенденцій розвитку соціуму надає можливість прогнозувати подальший розвиток системи освіти, структура, склад і характер діяльності якої мають відповідати соціальним, науковим і технологічним цілям і умовам розвитку суспільства та внутрішнім цілям і потребам самої системи освіти [6].

Багатоаспектність системи технологічної освіти знайшла своє відображення в різних напрямках педагогічних досліджень. Розвиток особистості шляхом розвитку інтелектуальної сфери, вдосконалення пізнавальних інтересів,

образного мислення сприймання, зорової пам'яті та просторових уявлень присвячені роботи Б. Ананьєва, Л. Виготського, В. Роменця та інших. Проблеми трудового навчання та виховання розглядали К. Ушинський, А. Макаренко, В. Тименко, М. Левіна та інші. Питаннями естетики праці займалися О. Єгоров, Л. Новікова, В. Попков, Д. Фукас та інші.

Вчені Н.І.Литвинова, В. Моляко та інші пропонують ряд методичних прийомів, що сприяють виявленню та формуванню здібностей до конструкторської, технічної творчості. На їхню думку, саме творчі завдання, що являють собою форму творчої діяльності, є дійовим методом вивчення та розвитку творчої діяльності учнів [7;8].

Увага науковців Ю. Бабанського, Л. Гур'єва, А. Гайштута, Т. Гришина, О. Савченко, В. Шаталова та інших спрямована на визначення шляхів розробки й поглибленні освітньої технології як технологічного потенціалу педагога і його персоналізації до освоєння нововведень, що окреслюється поглибленням і розробкою освітніх технологій у структурі підготовки педагога до професійної діяльності в системі технологічної освіти [4].

Проблеми теорії і практики нових інформаційних технологій досліджені В. Биковим, Р. Гуревичем, М. Жалдаком, Н. Морзе, С. Подмазіним, В. Серіковим та іншими [9].

Проведений аналіз наукових джерел свідчить про необхідність у висвітленні теоретико-методологічної підходів до сутності технологічної освіти.

Рішення питань предметно-професійного спрямування технологічної освіти залежить від того, який тип людини буде сформований суспільством, яким виявляться рівень її індивідуальної свідомості, характер і широта міжособистісних зв'язків, ступінь участі в соціальному житті. Такі особистісні властивості й характеристики суспільство задає за допомогою виховання та освіти. Саме в системі педагогічної освіти повинні відбуватися першочергові переміни, здійснюватися змістовне оновлення і зміни філософії освіти й освітанських політик, що націлені на знаходження паритетних співвідношень між універсальною загальнолюдською місією освіти й її полікультурною функцією, пов'язаною з передачею унікальної спадщини, збереженням національної ідентичності, і, нарешті, можливістю побудови індивідуально орієнтованого навчального процесу. Одна із задач, що стоїть перед освітою, – зміна педагогічної парадигми, коли замість догматичного ідеологізованого мислення виникає необхідність розвивати неідеологізоване, гуманістичне, що прагне до розкриття істини. Уявному тотальному знанню, із жорстким каузальним зв'язком, як пише психолог, академік В.Д. Шадріков, слід протиставити представлення про численність істин, про відсутність єдиного пояснення як нашого світу, так і поведінки окремої людини. Досвід більшості країн показує, що догматичне мислення характерно для сучасного життя загалом [3].

Один із шляхів подолання цих негативних явищ – створення особливого типу взаємовідношень між суб'єктами виховного процесу, що сприяє максимальній реалізації потенційних можливостей вихованця, допомагає йому у духовному й фізичному розвитку, в усвідомленні про себе як про особистість, формує його світогляд про всі сфери предметної діяльності людини. В рішечні цих задач освіти на перший план виходить підготовка вчителя, здатного реалізовувати в своїй професійній діяльності провідні принципи гуманістично

спрямованої психології та педагогіки. При цьому вивчення наук про природу й економіку людських відношень, етику поведінки, професійно-предметну орієнтацію, мову міжособистісного спілкування нададуть йому більш повного розуміння та можливість успішно вирішувати проблеми з технологічної освіти в майбутній професійній педагогічній діяльності [2].

Одним із шляхів рішення означеної проблеми ми бачимо у створенні такої системи освіти, яка не тільки б залучала людину до національної культури, а й формувала розуміння професійно-предметної значущості освіти. Важливо допомогти підростаючому поколінню гнучко адаптуватися до сучасних умов соціо-економічного (виробничого) середовища, котрі стрімко змінюються. Разом із тим, система освіти повинна і сама надавати гуманістичний вплив на ці зміни. В цьому бачиться соціальна місія освіти в умовах відродження України й у необхідності підвищення її наукового та полікультурного потенціалу.

Серед особливостей такої системи є розуміння технологічної освіти як системи надання професійно-орієнтованих знань та вмінь **створення нових комбінацій технологічних рішень** на базі існуючих для вирішення завдань сьогодення. Це обумовлює створення так званої «політехнічної педагогіки», в основі якої лежить принцип формування професійно-предметного світогляду на засадах синтезу політехнічних і педагогічних систем кризь «призму» вимог до взаємовідношень існуючого суспільства та особистості.

Викладене вище приводить до необхідності систематизації різних галузей лодинознавства з метою всебічного вивчення, формування, розвитку та виховання особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей, що передбачає спирання на антропологічний підхід у педагогіці. З точки зору К. Д. Ушинського, антропологічний принцип потребує визнання цілісності людини, неподільності її духовної та тілесної природи, поєднання розумового й морального виховання з вихованням фізичним і забезпеченням здоров'я. В освітянському процесі антропологічний принцип реалізується за допомогою пізнання навколишнього середовища через усвідомлення людини як предмета виховання, дослідження її відношень із собою, оточуючими її людьми, суспільством, природою, вивчення й створення культурних цінностей. Антропологічно обумовлена освітянська система з технологій надає можливість для синтезу наук, що складають її ядро: педагогіка і філософія із методологією знань про людину, психологія, фізіологія, гігієна, екологія людини, ергономіка, теорія та методика фізичного виховання тощо, і тим самим дозволяє здійснити системну інтерпретацію природного, суспільного й особистісного світів, різноманітність зв'язків. При цьому поглиблюється розуміння відносності меж між технолого-професійним і соціально-педагогічними впливами [5]. Таким чином, реалізація антропологічного підходу передбачає таку організацію освітянської системи, де виховні впливи виходили б із природи людини й у відповідності до неї, а це потребує від педагогів знань фізичної та психічної сутності людини.

Однією з центральних теоретико-методологічних основ «політехнічної педагогіки» є системний підхід. Його методологічна цінність полягає в тому, що він «містить і у розгорнутій формі виражає вимоги нового, у порівнянні з попереднім, підходу до об'єкта вивчення» [11].

Як відомо, будь-якій організації притаманний ієрархічний порядок. Він містить у собі різні рівні організації, причому кожний такий рівень убирас той, що стоїть нижче, як частину в ціле, а сам, у свою чергу, входить у якість елементу

в систему більш високого порядку. В даному випадку принципи системності актуальний не тільки для удосконалення соціального (виробничого) мікрооточення навчального закладу, але й у самій освітянській діяльності: дозволяє враховувати механізм самоорганізації й створення ієрархічних структур. Але найбільш важливим представляється залучення учасника педагогічного процесу до усвідомлення й слідуванню законам самоорганізації у системах природи, в тому числі й організму людини, що неминуче веде до гармонізації особистості й розвитку її творчого потенціалу. «Політехнічна педагогіка», що здійснює системний принцип щодо суб'єктів розвитку, інтегрує людські знання й орієнтує на професійно-предметне становлення особистості, політехнічний стиль мислення й формування потреб творчої самореалізації індивіда. Добитися цього можна лише в умовах відкритої освітянської системи.

У відповідності до синергетичної теорії систем, провідними принципами діяльності систем відкритого типу є самоорганізація, саморозвиток, саморегуляція за рахунок постійного й активного впливу цих систем із зовнішнім середовищем та іншими системами [10]. Тому стратегічною орієнтацією «політехнічної педагогіки» повинно бути цілісне охоплення основних об'єктивних і суб'єктивних факторів, поєднаних в єдиній соціологічній системі (системно-екологічний підхід Г. Ковальова): дитина – сім'я – освітянський заклад (дошкільне навчання – школа – вищий навчальний заклад) – суспільство.

Складовим компонентом функціонування розглянутої системи є мета, що припускає наперед визначений результат. Організація навчання з технологій навчально-виховного процесу спрямована на виявлення та розвиток індивідуально-типологічних особливостей учнів і вчителів, максимальний розвиток особистісних властивостей. А злагоджена взаємодія підсистем усередині самої системи забезпечується за рахунок педагогічного управління. Воно включає урахування основних, взаємопов'язаних один з одним параметрів: фізичне (матеріальне) оточення, зокрема, навчальний заклад, обладнання, устаткування, дизайн, меблі, що відповідають гігієнічним нормам і створюють сприятливу психологічну обстановку; освітянські параметри, що вбирають гнучкість варіативних програм, освітянські технології; педагогічну майстерність, високу ступінь інтеграції початкового матеріалу, режиму навчання, відмову від репродуктивності й авторитаризму на користь співпраці суб'єктів навчально-виховного процесу, більшої самостійності, відповідальності й креативності учнів.

Одною з умов рішення задач «політехнічної педагогіки» в сучасних умовах стає міцна аксіологічна база системи освіти з орієнтацією на духовно-моральний і психологічний компоненти. Саме переоцінка цінностей матеріалізму, переорієнтація на реалії ринкового прагматизму, є основною причиною втрати культурної спадщини нації. На противагу цьому слід спиратися на загальнолюдські й національні цінності, що перевірені століттями. Разом із тим, затвердження пріоритетності духовно-морального компонента, зведення його в статус своєрідного «індикатора нормальності» ціннісних орієнтацій суспільства й особистості дозволяє й інноваційним технологіям уникнути відомих перекосів і дискретизації цінностей, на основі яких вони базуються. Так, «інтелектуалізованість» виробів може привести до втрати їх функціонального значення, а «інтелектуалізованість» освіти до перенавантажень учнів, до однорідності їхнього розвитку; культурно-розважальний акцент у предметній

діяльності применшує роль інтелекту як головного фактора сутності прогресу, а захопленість національною ідеєю таїть у собі небезпеку націоналізму, замкнутості на національних цінностях. З іншого боку, проникнення релігійних тенденцій в освітянське середовище приховує нетерпимість до інших конфесій, залежність від ортодоксальних істин. Отже, в умовах великої кількості філософських підходів до освіти, що акцентують увагу на тих чи інших цінностях, необхідна гармонія та направленість на такий ціннісний аспект, котрий не дозволить перетворити на його агресивний антипод.

З названими вище методологічними ідеями органічно пов'язаний культурологічний підхід, оскільки розглядає систему суспільних цінностей, тобто культуру, де технологія є об'єктом культурних впливів і суб'єктом цінностей. Культурологічний підхід до обґрунтування освітянської системи з технологій здійснюється у контексті філософського розуміння культури як сукупності духовних і матеріальних цінностей, як специфічного способу людської діяльності і як процес творчої самореалізації суттєвих сил особистості. В процесі її діяльності оновлюються цінності, змінюються якісні й кількісні характеристики виробництва. Наочно це видно у відношенні до пануючої «антиподської» культури, що веде до появи нових небезпечних соціальних явищ у житті та в предметній діяльності, до бездуховності в популяції й, як наслідок, до зниження якості технологічного результату в матеріальному й сутнісному аспекті. Таким чином, предметну діяльність людини слід розглядати як невід'ємну частину її культурного розвитку і як показник істинності культури, в якій живе індивід. Особистісно-творчій аспект культурологічного підходу визначає генеральну мету освітянської системи з технологій – цілісне формування й розвиток особистості, її творчих удатностей. Важливою умовою досягнення цієї мети є сформованість у вчителя технологічної культури, яка «визначає світогляд і саморозуміння людини та суспільства» [1].

Однак, опанування учителем і учнем технологічної культурою й розвиток за допомогою неї потребує відповідної діяльності людини, яка має особистісний смисл. Діяльність особистості є тим механізмом, який дозволяє здійснити соціальний (виробничий) процес – здатність морально обумовленого творення в умовах сучасного соціально-природного середовища, що все більш ускладнюється й утруднюється. Цим пояснюється принципова важливість реалізації діяльнісного підходу як провідної лінії освітянської системи з технологій. Головним і найбільш складним, на наш погляд, у здійсненні діяльнісного підходу є урахування й перебування мотиваційної сфери особистості учасника технологічно-педагогічного процесу, формування в нього політехнічного світогляду, установок до виникнення потреби в пошуку нових комбінацій технологічних рішень.

Отже, найбільш істотними, на наш погляд, при розгляданні та більш конкретної розробки освітянської системи з технологій є такі теоретико-методологічні підходи: антропологічний, що розглядає людину в її цілісному виді; системний, що дозволяє створити освітянську систему виховання й формування творчої людини з орієнтацією на технологію як виробництво, технологію як процес і технологію як досягнення; синергетичний, що визначає цю систему як систему безперервного динамічного розвитку й удосконалення, саморегуляції й самоуправління; аксіологічний, який надає пріоритет ціннісних орієнтацій суспільства й особистості як базового аспекту цінності технологічної освіти;

культурологічний, що надає можливість прилучитися до вікового культурного досвіду, збереження та розвитку духовних і матеріальних цінностей людини й суспільства; діяльнісний, за допомогою якого відбувається реалізація накопичених знань через різні види технологій та іншої предметної діяльності з удосконалення себе і навколишнього середовища. Ці підходи дозволяють концептуально усвідомити основні напрямки й умови освітньої системи з технологій, намітити реальну можливість створення програми виховання та освіти людини, здатної здійснювати професійну діяльність відповідно до соціально-економічної (виробничої) та духовно-моральної ситуації.

Література

1. Барцель А. Значение технологической культуры и техноэтики / А. Барцель // Вестник высшей школы. – 1991. – № 11. – С. 54-58.
2. Биков В. Ю. Системно-структурні засади забезпечення якості професійної освіти / Сб. наук. праць. – Донецьк : Либідь, 2001. – С. 269-273.
3. Волинець К. І., Кошман П. Я. Освітня галузь «Технології» як програма технологічної освіти майбутнього вчителя початкової школи // Вісник психології і педагогіки [Електронний ресурс] Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 12. – К., 2013. – Режим доступу до збірника : <http://www.psyh.kiev.ua/Збірник наук. праць. – Випуск 12>.
4. Зязюн І. А. Технологізація освіти в контексті удосконалення професійного розвитку особистості // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Частина 2. – Харків : «ОВС», 2002. – С. 28-44.
5. Коберник О. М. Технологічна освіта учнів в Україні у XXI столітті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rusnauka.com/13 NPN 2010/ Pedagogica/66067.doc.htm>.
6. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття. «Освіта України» №102-103, 28 грудня 2002 року. – С. 6-7.
7. Левина М. М. Технологии профессионального педагогического образования / М. М. Левина : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 272 с.
8. Моляко В. О. Концепція творчого сприймання / В.О. Моляко // Актуальні проблеми психології: проблеми психології творчості : Зб. наук. праць / За ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 5. – Ч. 1. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С.7-14.
9. Сисоєва С. О. Педагогічні технології в сучасному освітньому просторі // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002. Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Частина 2. – Харків: «ОВС», 2002. – С. 311-324.
10. Хакен Г. Синергетика. – М., 1980.
11. Юдин З.Г. Методологическая природа системного подхода // Системные исследования (ежегодник). – М., 1977.

*THE THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF
THE TECHNOLOGICAL EDUCATION*

Petukhova Tetiana Anatoliivna

Abstract. Today, the scientific information, the personal social role and the intellectualization of the labour, the current level of engineering and technology determines the direction of development and modernization of technological education, in compliance with socio-economic requirements of the modern society.

During the consideration and more specific development of the educational system of technology, the following theoretical and methodological approaches can be defined: the anthropological, that considers the person in his integrated form; the system that allows educators to create an educational system of upbringing and the formation of a creative person with a focus on the production technology, the technology as a process and the technology as an achievement; the synergistic, that defines this system as a dynamic system of continuous development and improvement, self-regulation and self-management; the axiological, which provides priority of society's values and personality as a basic aspect of the value of the technological education; the culturological, that gives the opportunity to join the centuries-old cultural experience and to preserve and develop the spiritual and material values of the person and society; the activity, which controls the implementation of accumulated knowledge through different kinds of technologies and other substantive work to improve themselves and the environment.

These conceptual approaches allow understanding the main directions and conditions of the educational system of technology, to outline the opportunity for development of a programme of upbringing and education of the person, capable to carry out professional activities in accordance with socio-economic (production) and moral situations.

Keywords: the pedagogy, the technological education, the educational system of technology, the professionally-subject orientation.

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

УДК: 374+37.011.31+37.042

Фогель Т.М.

У статті аналізується система забезпечення позашкільної освіти як складової системи безперервної освіти України. Забезпечення кваліфікованими кадрами різні типи навчально-виховних закладів розглядається як один із важливих факторів успішного функціонування позашкільної освіти.

Ключові слова: виховання, позашкільна освіта, забезпечення позашкільної освіти, комплекс педагогічних здібностей

РОЛЬ ЛИЧНОСТІ ПЕДАГОГА В ОБЕСПЕЧЕННІ ВНЕШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕГО СИСТЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Т.Н. Фогель

В статье анализируется система обеспечения внешкольного образования как составляющего системы непрерывного образования